

jogból kiszedett anyag felhasználásában küzdeniök kellett; továbbá, hogy a jogtudománynak azon időbeli bár teljes elismerésre méltó állapota a törvénykönyv szerkezetében öt megillető kifejezéshez nem juthatott, mivel II. Frigyes eredeti eszméjének hódolt és az által korlátoltatott. Végre azzal zárja be különben éles bírálatát: hogy az, a mi e törvénykönyv szerkesztésében teljesített és mulasztatott, a korszak szellemének és belátásának teljesen megfelel. Miből azt lehetne következtetni, hogy ha csakugyan megfelelt, tőle többet kívánni nem lehet, mert a jogtudomány is a szerkesztésnél a le-

hető legnagyobb mérvben képviselve volt nemcsak porosz, hanem egyéb tekintélyes német jogászok által is, kik észrevételeiket beküldötték és ezekért díjakat is nyertek; de épen ez okozta, hogy a mű nagyon is iskolai jelleget öltött, nyelvét a tudományétól vette, a nép nem érti, és nem is szereti, mint azt más tekintélyek állítják. Savignyt illetőleg azonban nem kell felednünk, hogy ő itt is azon erős meggyőződéséből indult, mely szerint még saját korát sem tartá a codificatióra megérettnek, annyival kevésbé azt, melyben a porosz Landrecht létre jött.

(Folytatása következik.)

Igenis tisztázzuk az eszméket. *)

(Csatskó Imrétől.)

A „Sürgöny“-nek mult 1865-diki szeptember 8-án és 10-én megjelent 206-ik és 207-ik számában közölve voltak a bírósági szervezetről, különösen: *a bírósági tagoknak minőségéről, számáról*, a bíróságoknak fokozatos alárendeltségéről némely nézetek.

Ezek okot s alkalmat nyújtottak a „Hon“-nak f. 1866-ik január 19-én és 20-án megjelent 14-ik és 15-ik számaiban ily czimű értekezésnek: „*tisztázzuk az eszméket*“ közlésére, mely miután elismeri, hogy a Sürgönyben megjelent cikk-sorozatban „*a tárgy tudományos alakban és készültséggel fejtegetett*“ oda nyilatkozik, „*miszerint a cikkben fejtegetett nézetekben sok alaposság és igazság mellett a bírósági szervezet*

leglényegesebb és legfontosabb mozzanataira nézve oly alapeszmék és elvek állítatnak föl, melyek hite szerint (csak így?) *hibásak, sőt veszélyesek* is lehetnek a gyakorlati életben.“

Köszönve mindenekelőtt a cikkröli kedvező nyilatkozatot, szabad legyen *értekezőnek* cikkem iránt nyilvánított némely állításairól, sine ira et studio, csupán amaz óhajtás által vezéreltetve, hogy az eszmék tisztuljanak, s így az igazsághoz közelebb juthassunk, és némi igazolásomul is, *felvilágosító észrevételeimet* közleni.

Értekező mindenekelőtt megjegyzi:

I. „*A cikk a bíróság teendőjét a gyors és pontos jogkiszolgáltatásban hiszi feltalálhatónak.*“ — „*A cikk a bírórészrehajlatlanságát* kevésbé veszi figyelembe, mi kitetszik azon állításából: „*hogy az államnak (kormányának) kevésbé van érdekében az, hogy valamely kétséges peres birtok kinek jusson birtokába.*“

*) Annak, hogy jelen észrevételeimet csak most közlöm, egyik oka az, miszerint a „Hon“-t rendszeren nem olvasván, későn jutottam az ellen-értekezésnek tudomására; másik oka pedig az, miszerint hivatalos teendőim által elfoglalva levén, a husvéti szünnapokat használhattam fel csak azoknak elkészítésére.

Ezek ellenében *értekező* azt állítja: „hogy a jogszolgáltatásnak *czélja* a polgári társadalomban a *jog vagy erkölcsi érzet* tisztázása és állandósítása is;“ és „az államnak nagy érdekében áll, hogy a peres birtok *csakis annak jusson* birtokába, a kinek ahhoz valóban (például a fennálló törvények értelmében) joga van.

Ez utóbbi állításokból azt lehetne következtetni, mintha a *Sürgönyi cikkíró* nem kívánná a bírósági szervezetet úgy alakítani, miszerint a jogszolgáltatás részrehajlatlan legyen; és mintha *czikkíró* azt állítaná, miszerint a kormánynak nincs érdekében, hogy a kétséges peres birtokot az kapja meg, kinek ahhoz joga van.

Hogy a *czikk* a bírósági szervezet által a *részrehajlatlan* jogszolgáltatást is létesíttetni kívánja, világosan kitűnik a következőkből: a) hogy a *czikknek* 12-ik pontja szerint a pontos jogszolgáltatás alatt kifejezetten „minden *részrehajlás nélkül*“ ért; és b), hogy a 16-ik és 17-ik pontban a bírósági tagnak külső függetlenségét azért kívánja, miszerint a bíró *részrehajlatlanul* ítélhessen.

A *czikknek* amaz állításából, miszerint a kormánynak *kevésbé* van érdekében az, hogy valamely kétséges peres birtok kinek jusson birtokába, csak azt lehet következtetni, hogy a kormánynak *kevésbé* van érdekében az, vajjon valamely kétséges peres birtok kinek jusson birtokába, mint valaki másnak, különösen: mint a peres feleknek; nem pedig, az egész *czikknek* foglalatját, jellemét tekintve, azt, mintha *czikkíró* a bírósági szervezetnél közönyösnek tartaná, ha a peres birtok annak is jutna birtokába, kinek ahhoz joga nincsen.

Czikkíró amaz állításából, miszerint a kormánynak *kevésbé* van érdekében, vajjon a kétséges peres birtok ki-

nek jusson birtokába, a 18-ik pontban *csak azt* következteti, hogy tehát a kormánynak nem leend érdekében a *polgári ügyek* iránti jogkiszolgáltatást befolyása által megzavarni, vagy akadályozni; mi a jogkiszolgáltatás tekintetéből csak kívánatos. Feltévén azt, hogy a kormánynak érdekében van, miszerint valami peres birtok valamely bizonyos személynek jöjön birtokába, — attól lehet alaposan félni, hogy a kormány érdeke szerint az illető pernek folyamára és eldöntésére közvetlen befolyást, parancsok, rendeletek által gyakorolni hajlandó leend (*Cabinets-justiz*), mi a pontos és részrehajlatlan jogkiszolgáltatást csakugyan veszélyeztetné.

Hogy a *czikkíró* a jogkiszolgáltatást a kormánynak nézve nem tekinti érdektelen valaminek, kitűnik a *czikknek* 19-ik pontjából, hol a következőt állítja: sőt inkább a *kormánynak érdekében áll*, hogy a jogosság a leggyorsabban, legpontosabban, a legnagyobb részrehajlatlansággal szolgáltatassék ki; ez által saját biztosabb lételét eszközölvén. *Justitia est regnorum fundamentum.*

Értekező amaz állítását illetőleg, miszerint a jogszolgáltatásnak *czélja* a polgári társadalomban a *jog vagy erkölcsi érzet* tisztázása és állandósítása is (vagyis az közvetve), azt *czikkíró* is elismeri; minthogy a gyors, pontos és részrehajlatlan jogszolgáltatás által, mit *értekező* is, a bírósági szervezetnek alkalmi és *közvetlen czéljául* elismer, a polgári társadalomban kétségtelenül a *jog vagy erkölcsi érzet* tisztítottatni s állandósíttatni fog. Valamint ellenben a bíróságnak oly eljárása által, mely nem gyors, hanem *halasztó, húzó-vonó*; mely nem pontos és részrehajlatlan, hanem inkább *önkényi és pártoskodó*, személyi tekintetek szerint majd ennek majd annak, az anyagi jog megvetésével, ked-

vező, a jog és erkölcsi érzet megvesztegettetni, és végkép megrontatni fog.

A gyors, pontos és részrehajlatlan jogszolgáltatás tehát, és a jog és erkölcsi érzet tisztítása s állandósítása szoros összefüggésben vannak, mint *ok és okozat*; és midőn a *czikkirő* az okot akarja, az okozatot, mint annak természetes szükséges következményét nem akarja nem lehet. Csakhogy *czikkirő* a gyors és pontos jogszolgáltatásnak távolabbi következményeit különösen megemlíteni feleslegesnek tartotta; mert ellenkező esetben nemcsak a jog és erkölcsi érzetnek tisztítását s állandósítását, hanem *mást is*, mint a gyors és pontos jogszolgáltatásnak következményét megérinteni kellett volna; mint például: *a vagyon, közforgalom biztonságát*, a hitel megszilárdulását, és a mi ebből ismét következik, a külkereskedésnek is gyarapodását stb.

E helyütt figyelembe veendő, miszerint *czikkirő* jól tudja, a mint ez cikkében érintve is van, hogy *jól rendezett államban* mindenekelőtt célszerű, kimerítő *anyag* törvények szükségesek; mert hol ezek hiányoznak, ott a legjobb bírósági szervezet mellett is, kisebb nagyobb mértékben a peres ügyek körüli eljárásban *önként és bizonytalanság* fog mutatkozni. A bírósági szervezet pedig *nemcsak arra* terjed ki, mi a cikkben bővebben előadva van, hanem, hogy az céljának megfeleljen, a célszerű polgári és büntető *perrendtartást*, valamint szinte a mindkét rendbeli *ügyrendtartást* (bírósági utasítást) és a bírósági *illetékességnek* meghatározását is megkívánja.

A bírósági személyeknek tulajdonaira, azoknak valamint a bíróságok számára s alárendeltségére nézve a *azokban* előadott nézetek *eredmény nélkül* fognak maradni, ha a fentebb említett megkívántatóságok hiányoznak;

az anyagi és alaki jognak öszhangzó együttléte és működése fogja csak eszközölhetni, hogy a bírósági szervezet üdvös céljának megfeleljen.

Egyébiránt *czikkirő* a pontos jogszolgáltatás alatt az *anyag* törvényekkel *megegyező* jogszolgáltatást ért, mi kitétszik azokból, miket az *azok* 1-ső pontja végén, és a 2-ik és 4-ik pontban mond.

II. *Értekező* állítja továbbá: „A bíraskodás jogalapja az *önkéntes alávetés* és *beleegyezés*.” — „Innen minden szabad intézménnyel bírő nemzetnél és népeknél a *bíróválasztás*.” — „Igy volt ez nálunk is a legutóbbi szomorú eseményekig.”

Hogy amaz állítás iránt, miszerint a bíraskodás jogalapja az *önkéntes alávetés* és *beleegyezés*, tisztára jöhessünk, a *polgári* és *büntető* perbeli ügyeket elkülönítve kell tekintenünk.

Polgári pernek tárgyát képezik a *magánjogok*, az enyim és tied iránti kérdések, miszerint az egyik peres fél azt állítja, hogy a kérdésbe vett jog őt illeti, a másik peres fél pedig azt tagadja, s így tagadja egyszersmind a másik jogának megfelelő kötelességét is. *Például*: Péter, Pál irányában valami követelésének teljesítését (adósság fizetését) kívánja, Pál pedig Péternek ehhez jogát tagadja, s így megtagadja egyszersmind a követelésnek teljesítését is.

Büntető pernek tárgyát képezik az elkövetett *büntettek* (tágasb értelemben) s azoknak megtorlásai.

A polgári perekben oly jogokról lévén szó, melyeknek elismerését *követelni* vagy *nem*, mindig az illető peres féltől, mint tulajdonostól függ, ennek önkényétől és beleegyezésétől függ is minden egyes esetben valamint magánjogának érvényesítése végett bíróhoz folyamodni, s magát annak hatósága

alá vetni. De nem mondhatni egyszersmind azt is, hogy az *ellenfélnek önkényétől* és beleegyezésétől függ, magát a bíróságnak alávetni; mert ha ez állana, akkor a jogszolgáltatás, az ellenfél makacssága által meghusítottván, lehetlen volna; tág kapu nyitnának a kapzsiságnak, erőszakos foglалásoknak, jogmegtagadásoknak. Ezt, úgy vélem, *értekező* is el fogja ismerni, mert az ellenfél akaratjától függvén magát a bíróságnak alávetni, nem tudom, mi módon volna, mint gyakorló-ügyvéd, képes a legigazságosb követelést is érvényesíteni.

A büntető pereknél másként áll a dolog; mert itt a közbiztonság fenntartása végett az államnak *nemcsak joga*, hanem egyszersmind *kötelessége is* — minden büntettet és bűnöst megbüntetni — forogván fenn: nem állithatni, hogy egyedül *az államtól* vagy annak képviselőjétől *függ*, vajjon akkor, midőn büntett követtetett el, akar-e a bűnösnek felfedezése és megbüntetése végett bíróhoz folyamodni, s annak eljárását igénybe venni, vagy sem: De még kevésbbé mondhatni, hogy az alaposan *gyanuba vett egyénnek* önkényétől, beleegyezésétől függ, magát a bíróságnak alávetni vagy sem; az ily önkény minden közbiztonságot, minden békés együttlétet lehetlenitene.

A peres felek önkéntes alávetése és beleegyezése a bíróságokra nézve, mutatkozik némileg polgári ügyekben a *választott bíróságoknál*, a mennyiben t. i. az alkotott törvények által engedett szabadságukban áll a peres feleknek, a köztök fenforgó peres ügynek eldöntését, általuk közös akarattal és különösen e végre választott bírákra bizni; büntető ügyekben pedig ott, hol esküdtszékek vannak behozva, az *esküdtbírák választásánál*, a mennyiben a bűnösnek szabadságában áll, bizonyos

szánu esküdtbírák ellen kifogást tenni, és ez által azokat a bíraskodástól eltávolítani; de ezt is a vádlottak csak anynyiban tehetik, a mennyiben az nekik törvények által megengedve van.

Az említett önkényes *alávetésben* és *beleegyezésben* némi *fictio* lehet, a mint t. i. némely jogtudósok felfogása szerint, a polgári főhatalom s annak minden jogai önkényes alávetésből és beleegyezésből származtatnak; mi csak oly értelemben fogadható el, miszerint mindenki *állam tagjává lenni*, s annak jótéteményeivel élni óhajt, mert csak így közelitheti meg emberi rendeltetését. Miből következik, hogy szükséges, miszerint mindenki az állam oly *intézményeinek is alávesse magát*, melyek nélkül az állam lételét, s abban a közbiztonságot, mi minden további emberi működésre nélkülözhetlen kellék, fenntartani nem lehet. S ily intézmény az államban a polgári és büntető bíróság is.

Minden jól rendezett államban melözhetlen kellék, hogy *a bíróságok* általában, tehát mind a polgári, mind a büntető ügyekkel foglalkozók, minden tekintetben törvények által előlegesen céljuknak legjobban megfelelőleg *felállítva és szabályozva* legyenek, és mint-hogy alkotmányos országban a nemzet is részt szokott venni a törvényhozásban, mondhatni, miszerint a nemzetnek is van befolyása a bírósági szervezetnek megalapításánál. A bírósági szervezet a törvényhozás útján megalapítva és behozva levén, már *mindenkinek kötelessége*, ha csak, szintén a törvények engedelme következtében a peres felek közakarattal különös bíróságot nem választanak, a *törvényszerinti bíróságnak* magát alávetni. Miután azonban lehetséges, hogy valamely peres félnek a bírósági tagok némelyike, vagy talán az egész bíróság ellen, a törvény-

ben is meghatározandó, *alapos kifogásai lehetnek*: megengedtetni szokott, hogy a peres felek részökre más kifogástalan bíróságot kiküldetni kérhesenek (*delegatio*).

Az értekező által állított önkéntes *alávetés és beleegyezés* tehát minden jólrendezett jogállamban csak közvetve és az előadott megszorításokkal lehetséges.

Rendezettállamban *szabályként* még a törvényes bíróságok közt sem választhat a peres fél *csupán önkénye szerint* magának bírót; mi az ellenfélnek bosszantásával, sőt terheltetésével történhetnék; — *például*: midőn a peres felek egymástól távol laknak, és felperes az

ő lakása szerinti bírósághoz folyamodik, mi a távol lakó alperesnek sok idővesztést és költséget okozhatna.

A bírósági szervezet megkívánja, hogy minden bíróságnak *hatósága* bizonyos meghatározott területre, és bizonyos ügyekre szorítva legyen; és minden államtagnak kötelessége aztán panaszával a törvény szerinti bírósághoz folyamodni, az ellenfélnek pedig az ily bíróságnak *magát alávetni*; mit ha tenni, és a bíróság elébe idéztetését megvetvén, megjelenni elmulasztana, *makacsságból* elmarasztalása volna az ily mulasztásának következménye.

(Vége következik.)

Az 174³/₄-iki novellaris articulusok keletkezése.

(Folytatás.)

(Jogtörténeti tanulmány Szilágyi Sándortól.)

III.

A marosszéki követek jelentése terjedelmesen értesít, hogy mikép igyekeztek a rendek a nehéz és kedvetlen munkával megküzdeni, s mennyi fáradsággal jutottak hozzá, hogy törvényczikkeket alkossanak, melyek aztán többféle önkényes módosítás után szentesítették s a novellaris articulusok elseit képezik: „Felséges asszonyunk kegyelmes parancsolatjának rendit felvevén az elmúlt esztendőben a die 20. augusti praementionati a nemes ország in ipso statim diaetae limine vötorum utcunque majoritate állittatott fel egy commissio, (melyet neveztenek articularis commissionak) ilyen verbalis instructio mellett, hogy ezen commissio objectuma legyen:

Primo dolgozni circa majestatica.

2-do. Circa articulos romanae catholicae religioni praejudiciosos:

3-tio. Circa articulos rev. patres societatis Jesu tangentes, még pedig ilyen declarációval: hogy a három feltött punctumok közül concinnaljon azon commissio ne articulusokat, hanem csak statusok elméjét facilláló projectumokat.

Minthogy pedig ezen commissio objectuma punctumainak ketteje circa religiosa vertebatur, azért a státusok elméje szerint kellett kiállittatni ezen commissiónak oly subjectumokból és modalitással, a holott ratio habeatur paritatis, tam quoad religionem, quam quoad nationalitatem in principatu receptam. Némelyik így pedig itélvén, hogy ne commissione, hanem regnotenus tractaltatnának ezek az ardua materiák, sok ratiókra nézve, vicit tandem processus commissionetenus in his administrandis institutendus, felállittaték azért ezen commissio sub praesidio excellentissimi domini Thesaurarii Joannis Joachimi L. B. de Thoroczko. Voltanak benne si nationem spectemus, vármegyék részéről e magnatibus Nro 6, ex ablegatis Nro 4. A székely natio részéről e magnatibus Nro 2, ex ablegatis Nro 4. Si vero attendas ad religiones 4 receptas: a catholicus urak közül Nro 11. E reformatis Nro 8. Ex augustanis vagy Lutheranis Nro 4. ex dominis unitariis Nro 2. In summa personae 25.

Consideálván az ekképen leirt articularis commissio említett praeses Thesaurarius